

M'he tornat, m'he transformat, sóc

Joan Vinyoli serà un dels protagonistes de la Setmana de Poesia d'enguany. El director de l'Any Vinyoli, Jordi Llavina, ens en fa una aproximació

Els motius en què s'encarna el jo líric de Joan Vinyoli són diversos, i van dels espais (el planell arran d'un espadat) als animals (l'insecte o el gall), de l'herba o de la flor a l'arbre, de la roca a la bola de billar

Vaig descobrir la poesia de Joan Vinyoli el 1984, l'any que es va morir (llavors jo tenia setze anys, i el cap m'anava tot ple del *Bateau ivre* i dels versos més tristos que el poeta xilè podia escriure en una nit de fa una freda eternitat). Ho vaig fer amb el llibre *Domini màgic*, el penúltim que va publicar el barceloní. El poema que, per a mi, va desencadenar la meravella, el que em va fer participar del calfred (aquella mena de calfred del qual ja no et guareixes mai més), és el titulat *Joc*, que deu ser un dels més comentats de l'autor, i que fa així: "M'he tornat una bola de billar / de vori que rodola empesa sempre / pel tac sinistre i dolorosament, / topant contra les bandes del rectangle, / és repel·lida amb seca violència, / sense parar. No puc ja més, retirà'm / del feltre verd, jugador empedreït, / deixà'm sentir com van caient les hores, / com cessen el soroll i el moviment, / com, inactiu, el vori es fa de cera, / que fondrà, al capdavant, la mà del foc."

Cadascú té el seu poema fundacional, o digueu-ne com vulgueu. El meu és, sense discussió, aquest. Aquest i algun altre més. Entre els catalans, també *Tot l'enyor de demà*, de Salvat-Papasseit, i *Desolació*, de Joan Alcover. Però diria que el més definitiu de tots és *Joc*, de Vinyoli. Els onze versos d'aquest poema no se m'acaben mai.

El fastig de viure, el tedi

Tot fent servir el pretext en aparença innocu del joc de billar, Vinyoli hi planteja una qüestió molt fonda, molt seriosa, des d'un punt de vista existencial o moral: el fastig de viure, el tedi. Aquesta consciència que reflexiona des del marc dels versos implora al "jugador empedreït" –¿Déu?, ¿el destí?, ¿el no-res?, ¿qui, o què?– que la retiri del feltre verd, que

l'expulsi per sempre de la vida, que destrueixi el centre de dolor d'allò que Rubén Darío, en el seu poema més immortal, va qualificar com "*la vida consciente*". I aleshores ve quan es fa el miracle de la poesia, que és un fet (per això n'he dit *miracle*) que els que n'hem escrit sabem que es dona ben poc, estranyament, perquè implica una rara inspiració per a la qual no hi ha preparació possible, sinó tan sols instint de cacera (cacera d'imatges), capacitat d'observació (però una observació que no és estrictament visual): la similitud de color entre la cera i el vori d'una bola blanca de billar. Només el fet d'imaginar que una bola de billar –el que representa aquest motiu, en realitat– es pot fondre al foc com un grapat de cera, només això fa venir esgarriances, i no són pas esgarriances d'emoció estètica, sinó de consciència del terror de viure. (Recordem el cèlebre poema de Robert Frost *Foc i gel*, el sentit del qual entronca, en certa manera, amb el de Vinyoli.) M'imagino

“

Ja es veu que la calma és impossible, i s'intueix que tot convida a la torbació: a la cleda, l'amenaça el vent de l'altura; i el planell és arran de l'espadat

que Salvador Espriu va tenir temps d'admirar aquest poema, perquè es va morir un any després de la seva publicació. Un poema magnífic, a l'acabatall –que diria el mateix autor, amb un mot que no he trobat mai més enlloc– d'una obra plena de moments reeixits, de gran altura estètica i moral.

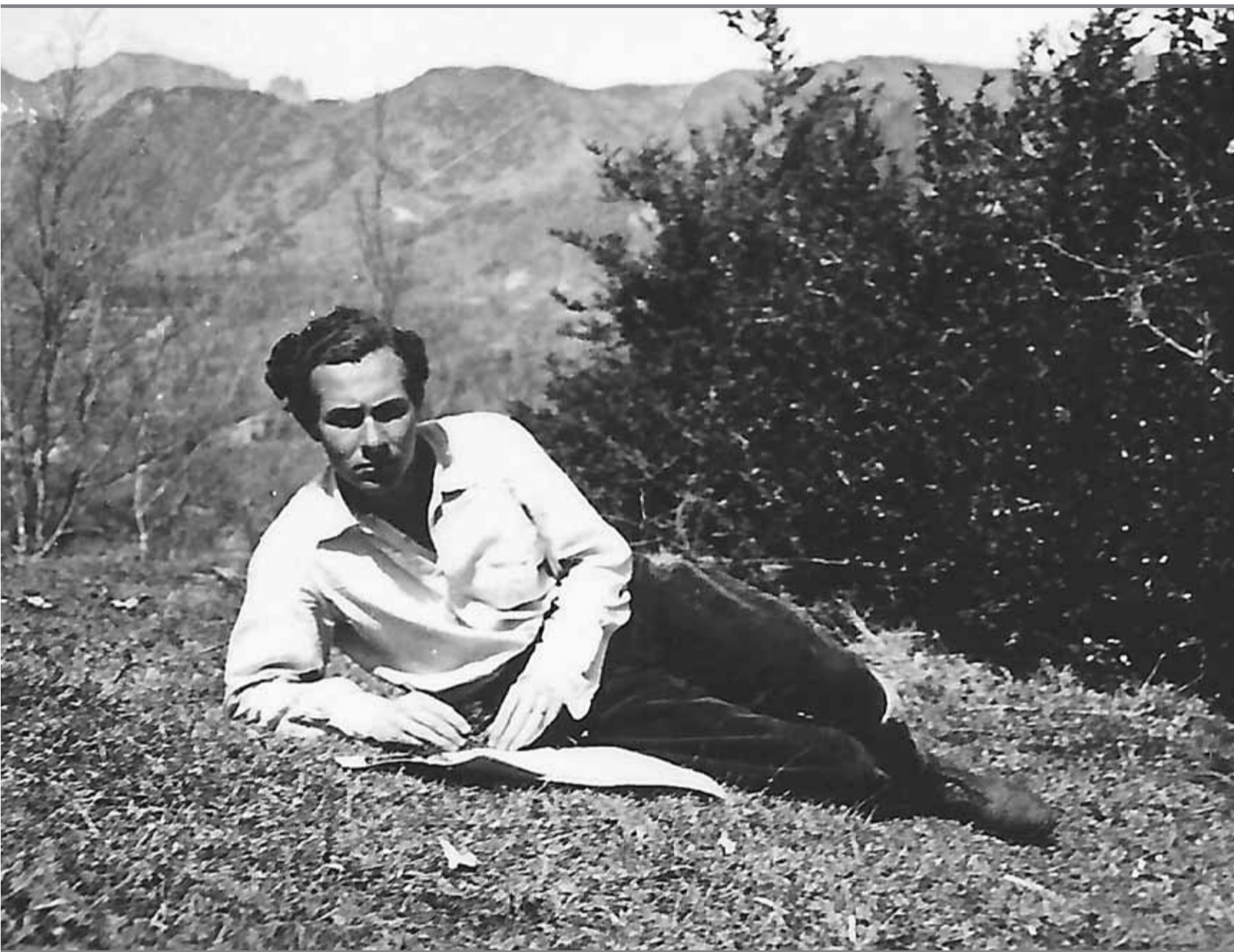
M'he tornat, escriu Vinyoli (en aquest cas, bola de billar). Al llarg de la seva obra, però, el jo del poeta pateix una gran varietat de metamorfosis, seguint, fil per randa, aquell recurs que Eliot va denominar el *correlat objectiu múltiple*. Aquest és, de fet, un tret d'estil –o, més ben dit, de construcció retòrica– molt característic de la poesia del nostre autor. Fixem-nos, ara, en el poema *Bon pensament del vespre*, del llibre *El Callat*: "Sóc una cleda en el serrat, / sota el vent de l'altura, / sóc el pla-

nell arran de l'espadat." El poema juga amb un simbolisme de naturalesa més abstracta que el d'altres llibres ("Fes-te pastura / de silenci d'estrelles", acaba dient el text, i la imatge és d'una bellesa prodigiosa). En els complements dels dos atributs, ja es veu que la calma és impossible, i s'intueix que tot convida a la torbació: a la cleda, l'amenaça el vent de l'altura; i el planell és arran de l'espadat (dos motius *amençadors*, val a dir-ho, i de molt noble tradició romàntica).

Un poema del llibre *Encara les paraules*, el titulat *L'espectacle*, comença així: "M'he transformat en flor / plena d'insectes que se'm mengen / de viu en viu." De bell nou, el recurs tan productiu: m'he tornat, m'he transformat, sóc. Aquest poema sempre l'he relacionat amb *Insecte*, de l'obra *Ara que és tard*: potser per la sensació de neguit o d'inquietud, un si és no és kafkiana, que fomenta en el lector. En *Insecte*, Vinyoli torna a fer servir el recurs enunciat: "Em mires com un en-

tomòleg / observa un insecte / clavat en una agulla. / En veritat sóc l'insecte, / però vivent: menjant i copulant / per sobreviure." Cal remarcar, en el que comento primer, que la flor ja no és ni pot ser emblema de bellesa. Ni tan sols font de nutriment i de transformació en mel per mor de la libació de les abelles. Aquesta flor en què s'ha metamorfosejat el jo és impietosa saquejada pels insectes, descarnada per ells, devorada. En el segon poema, l'insecte està engabiat, com la bola de billar de *Joc*. I l'observa, com a la bola, algú des de fora: "em mires". ¿Qui és, que mira l'"insecte clavat en una agulla"? En aquest poema, però, el recurs en qüestió s'enrevessa una mica més. Després de concloure que "tot és irreversible: / viure i morir", l'insecte en què s'ha transformat la consciència del poeta

El poeta Joan Vinyoli en una imatge de joventut de passeig pel Berguedà
FONS C. VINYOLI

continua patint de dubtes: “Se’m complica, / però, l’afany: he de saber què sóc, / on vaig, per què?” Totes aquestes són preguntes molt pròpies del discurs poètic de Joan Vinyoli. I és per això que el recurs utilitzat esdevé tan fecund en la seva obra (metàfora, prosopopeia, gairebé símbol). Recordem, en aquest mateix sentit, el conegut poema inicial de *Vent d’aram*, que reprèn un dels símbols més celebrats de l’autor: el del gall (en aquest cas, el gall fer): “I sóc el gall salvatge: / m’extalto de nit quan les estrelles vacil·len, / amb ronca veu anuncio l’aurora, / tapant-me els ulls, tapant-me el crit amb les ales, / i m’estarrufo collinflat i danso, / tot i saber que em guaiten els ulls del caçador.” En *Sunt lacrimae rerum*, de *Tot és ara i res*, primerament el jo poètic és una “rata espantada que surt de la fosca / i corre a amagar-se en qualsevol forat”. De seguida, però, “quan em recordo dels amics que han mort / irremissiblement, els substituïbles, / em torno un gira-sol que puja d’un femer”.

N’hi ha, probablement, força casos més, i aquest article no pretén pas fer-ne un inventari exhaustiu. En *A hores petites* –un dels llibres menys coneguts i, tanmateix, més interessants del poeta–, ens trobem, tot d’una, amb el poema *Pròsper*, dedicat a una de les figures de la mitologia shakespeariana que Vinyoli més estimava: “M’he tornat una gran

Agenda de poesia

La Setmana de Poesia es va iniciar dimecres amb l’acte de lliurament dels Jocs Florals per a Melcion Mateu i l’extraordinari del tricentenari per a Marcel Riera. La setmana tindrà un marcat accent vinyolià. Després de la conferència del biògraf Pep Solà i de la gran rapsoda Núria Candela, avui tenim tres actes importants: *Vinyoli per Vinyoli*, a càrrec de l’actor Lluís Soler; *Odes i contraodes*; *Memorial Joan Vinyoli*, amb la participació de sis poetes deixebles del mestre, i l’homenatge a Lou Reed, que omplirà una plaça de Gràcia d’invocacions al cantautor de Brooklyn. La programació és plena de punts interessants com les lectures sobre la poesia de Shakespeare, de Poe, de poetes valencians com Enric Sòria i Carlos Marzal, i a Martí de Riquer, a qui mai no reconixerem prou la seva aportació a la lectura dels clàssics. Dimarts es clourà amb el XXX Festival Internacional, que se celebra al Palau de la Música, amb la participació del vallesà Antoni Clapés i de la valenciana Anna Montero; del rus, Aleksander Kúixner; una en anglès, Mary Jo Bang; del romanès Mircea Cărtărescu i de l’argentina María Negroni.

roca / basculant sobre l’abís.” El poema té un dels finals, a parer meu, més rotunds de tota l’obra lírica del barceloní: “Jo sóc, entenebrit, / el magià de la nit.” I, en el mateix llibre, llegim el poema *Circuit clos*, amb el símbol seminal de l’arbre: “Sóc un arbre retort / dessorra les estrelles, / amenaçat de mort / –com tots. / Sóc l’herba que treu lluc / després de la sequera; / quanta rosada bec / –com tots.”

Ja es veu que el recurs va ser prolíficament i prolíxament emprat per Joan Vinyoli. I es veu, també, que els motius en què s’encarna el jo líric són diversos, i van dels espais (el planell arran d’un espadat) als animals (l’insecte o el gall), de l’herba o de la flor a l’arbre, de la roca a la bola de billar.

Whitman, reflexionant sobre el seu treball de poeta –solidari del treball de l’home, contigu a aquest–, deia que era “ampli”, i que “contenia multituds”. Però potser el precedent més clar del que Vinyoli pretenia fer servir aquest recurs el trobaríem en la carta de John Keats a Richard Woodhouse, d’octubre de 1818: “Un poeta és la cosa menys poètica que hi ha, perquè no té identitat –contínuament en busca una– i, per això, omple qualsevol altre cos. El sol, la lluna, la mar i els homes i les dones que són fruit de l’impuls vital són poètics. El poeta, no: no té identitat. Ell és, certament, la menys poètica de les criatures de Déu.” *